

УДК 378.013.42–051]:373.3.015.31:004.946

Валентина Березан

Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка
ORCID ID 0000-0002-4999-7898
DOI 10.24139/2312-5993/2017.10/160-173

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ СОЦІОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ДО ФОРМУВАННЯ В МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ГРАМОТНОГО Й БЕЗПЕЧНОГО ВИКОРИСТАННЯ WEB-ТЕХНОЛОГІЙ

Мета статті – проаналізувати значення web-технологій у сферах соціального простору (позитивні й негативні тенденції), запропонувати варіант підготовки майбутніх соціального педагога й соціального працівника, компетентних у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, на основі аналізу освітніх програм підготовки даних фахівців. Використано комплекс теоретичних (аналіз, синтез, узагальнення) та емпіричних (спостереження, бесіда, інтерв'ю) методів педагогічного дослідження. Стаття містить дослідження теоретичних і методичних аспектів підготовки майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей до роботи з молодшими школярами та їх батьками щодо грамотного й безпечного використання ресурсів віртуального простору. Вона розкриває позитивні тенденції Web-технологій. Висвітлює поняття, пов'язані з безпекою у всесвітній мережі. У публікації наводиться перелік Інтернет-загроз для дітей. Обґрунтовується необхідність аналізу змістового компоненту в циклі дисциплін професійної і практичної підготовки студентів спеціальностей «Соціальна педагогіка» та «Соціальна робота» й доповнення змісту, форм і методів підготовки майбутнього фахівця у вигляді спеціальних тем, питань і завдань у навчальних дисциплінах даного циклу.

Ключові слова: web-технології, соціальне виховання, соціальна самореалізація учня, ризики й безпека самореалізації особистості в сучасному інформаційному суспільстві, змістовий компонент підготовки майбутніх соціального педагога й соціального працівника.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції в розвитку єдиного освітнього простору, пов'язані з соціально-економічним розвитком суспільства, інтенсивним упровадженням нових технологій, висувають нові вимоги до освіти й виховання громадян України. Сьогодні зміст, форми та методи соціального виховання повинні забезпечувати формування соціально компетентної особистості учнів. Основою сучасної освітньої політики держави є соціальна адресність і збалансованість соціальних інтересів. Сучасні учні і, насамперед, випускники школи зацікавлені в отриманні знань, необхідних їм для успішної інтеграції в соціум та адаптації в умовах інформаційного суспільства. Інформація як основний стратегічний ресурс і головне джерело суспільного багатства давно уже стала цінністю суспільства.

Нові умови розвитку суспільства диктують такі завдання для соціальних інституцій, як формування особистості, здатної успішно

соціалізуватися; цілеспрямоване створення умов для формування базової культури особистості; упровадження технологічної культури. Сучасна педагогіка повинна виходити з положення «необхідності розвитку в дітей якостей, які допомагають людині реалізувати себе як істоту суто суспільну і як неповторну особистість, зі своїми індивідуальними способами соціальної самореалізації» [7, с. 84].

Для соціальної самореалізації учень нового суспільства поряд із використанням книг, періодичної преси, радіо- і телевізійного мовлення використовує мультимедійні та інформаційно-комунікаційні або цифрові, як їх все частіше називають, технології, непогано орієнтується у глобальних та локальних мережах. Інтернет із різноманітними web-технологіями став для дітей паралельним світом, де вони спілкуються, знаходять нових друзів, обмінюються новинами, діляться інтересами, отримують безліч цікавої, захопливої для них інформації. Крім того, соціальні мережі – найлегший спосіб вийти на контакт із будь-якою людиною. Поряд із цим web-технології застосовуються з різною метою – комерційною, кримінальною, протестною тощо. В умовах сьогодення найпопулярнішими серед учнів початкової школи стають цифрові медіатехнології, які передусім реалізуються через Інтернет, соціальні мережі і стають потужним засобом впливу на дітей. Сьогодні інформація та цифрові медіатехнології є зброєю в боротьбі за духовний світ дитини, зокрема молодшого школяра, який проходить стадію первинної соціалізації в сучасному інформаційному (цифровому) суспільстві й потребує гармонізації процесу формування соціальної компетентності молодших школярів під впливом сучасних web-технологій.

Тому одним із завдань соціального виховання є сприяння інтернет-безпеці підростаючого покоління. Завдання соціального педагога і його помічників у цій справі (учитель початкової освіти, учитель інформатики) – навчити дітей та їх батьків використовувати web-технології правильно, навчити учнів початкової школи безпечній поведінці в Інтернеті.

Аналіз актуальних досліджень. Над різними аспектами впливу ІТ-технологій на психічне здоров'я дітей в Україні працюють такі науковці, як В. Ю. Биков, Я. В. Булахова, О. М. Бондаренко, В. Ф. Заболотний, Г. О. Козлакова, О. А. Міщенко, О. П. Пінчук та ін. Позитивний педагогічний потенціал ІКТ, зокрема веб-орієнтованих технологій, висвітлено у працях О. М. Алексеєва, В. Ю. Бикова, Є. В. Бурова, Т. І. Коваль, М. П. Лещенко, С. О. Семерікова, Н. В. Сороко, О. М. Спіріна та ін. Розглядом проблеми інтернет-залежності займалися такі вчені, як В. В. Бурова, А. Е. Войскунський, А. Ю. Єгоров, Н. А. Кузнецова, О. І. Лаврухіна та ін., які у своїх працях визначили причини, ознаки, вплив на розвиток суспільства та шляхи подолання інтернет-залежності. Проблему безпеки школярів в Інтернеті піднімають у своїх дослідженнях Н. М. Бугайова, В. В. Вовк, Т. В. Кобець, А. А. Сабліна, В. В. Черноус та ін.

Разом із тим, питання підготовки студентів соціономічних спеціальностей, зокрема майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників, до формування компетенцій грамотного й безпечного використання web-технологій не отримав достатнього відображення в літературі. Цей факт і виявив **мету статі** – проаналізувати значення web-технологій у сферах соціального простору (позитивні й негативні тенденції) молодшого школяра, запропонувати варіант підготовки майбутніх соціального педагога і соціального працівника, компетентного у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, на основі аналізу освітньої програми підготовки даного фахівця.

Методи дослідження. Використано комплекс теоретичних (аналіз, синтез, узагальнення) та емпіричних (спостереження, бесіда, інтерв'ю, вивчення нормативної та навчальної документації) методів педагогічного дослідження.

Виклад основного матеріалу. Web-технології в наш час займають міцні позиції в усіх сферах соціального простору: спілкування, навчання, розваги, робота, творчість тощо. Поняття веб-технології є похідним від синонімічного ряду понять Web, World Wide Web, Всесвітня павутина, веб, що визначають глобальний інформаційний простір, заснований на фізичній інфраструктурі Інтернету і протоколі передачі даних HTTP. Найперший сайт *info.cern.ch* (з описом нової технології World Wide Web) та перший гіпертекстовий браузер WorldWideWeb з'явилися в 1990 році. Його автором був Тім Бернес-Лі, якого називають «батьком» базових технологій Веб – HTTP, URI/URL і HTML [2, с. 4].

За визначенням зарубіжних науковців, Всесвітня павутина (World Wide Web) – це метафоричне означення Інтернет мережі, що характеризує систему Інтернет-серверів, які підтримують спеціально відформатовані документи мовою гіпертекстової розмітки HTML (Hyper Text Markup Language), що дає можливість посилання на інші документи, аудіо-, відеофайли і графічне зображення. Це означає, що користувач може перейти від одного документа до іншого, просто натиснувши на відповідний значок [17].

Українські вчені А. В. Кільченко, О. І. Поповський, О-р. В. Тебенко, О-й. В. Тебенко, Н. М. Матросова в документі «Базові поняття і веб-технології» дали визначення й систематизували базові поняття, що стосуються використання Інтернет-мережі в освітній діяльності. «Веб-технологія – це сукупність методів та програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою ефективного опрацювання веб-ресурсів, які знаходяться у веб-просторі. Вузьке трактування поняття веб-технологій пов'язано з методами й засобами створення веб-сторінок із підтримкою мультимедіа, що поєднують у собі різні види інформації: текст, графіку, звук, анімацію та відео. Таке трактування веб-технологій охоплює базові

сервіси Інтернету і не втрачає свого змісту й сьогодні. Проте в сучасних умовах, коли Інтернет є не тільки мультимедійною картинкою з текстом у веб-просторі, але потужним засобом комунікації, інтеграції, пошуку веб-ресурсів, надання різноманітних сервісів, поняття веб-технологій трактується ширше – як комплекс технічних, комунікаційних, програмних методів розв'язання завдань організації спільної діяльності користувачів із застосування мережі Інтернет» [7, с. 4].

Маючи свою історію, web-технології пройшли шлях від Web 1.0, де переважна більшість користувачів виступала як споживачі контенту [18], через Web 2.0, що включає відкрите спілкування web-спільнот користувачів і більш відкритий обмін інформацією [16], який характеризується соціальним Веб-напрямом (низка інтерактивних технологій, за допомогою яких люди діляться своїми поглядами, думками, точками зору та досвідом) [15], і в межах якого є розробки нових концепцій і сфер дослідження (зокрема Соціальна робота 2.0) [13] до Web 3.0 та Web 4.0. Упроваджуючи в початкових класах Web 2.0, учитель, соціальний педагог можуть створити більш відкриту атмосферу, учні зможуть співпрацювати зі своїми ровесниками, будуть активно залучені до навчання, зможуть брати участь у дискусіях та обговореннях [14].

Поряд із багатьма позитивними тенденціями (використання веб-браузерів, веб-сайтів, ІМ – миттєвого обміну повідомленнями, IRC – Інтернет-чатів, голосових чатів, відеоконференцій, соціальних мереж [8, с. 10–12]), у низці випадків взаємодія з web-технологіями несе загрозу психологічному, психічному, соціальному благополуччю користувачів. Вивчення проблеми взаємодії людини з віртуальним середовищем та аналіз різних її аспектів дозволили науковцям різних галузей визначити основні характеристики сучасного Інтернет-простору, виявити потенційні ризики, пов'язані з перебуванням користувача в Мережі, визначити групи ризику: такі, що найбільш уразливі до того чи іншого виду негативного впливу Інтернету. Ураховуючи сучасний рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, російський науковець С. А. Філіпова вважає, що до групи ризику попадають практично всі категорії громадян, у тому числі й ті, що не є користувачами Мережі. На її думку, негативні ефекти, обумовлені взаємодією з Інтернетом, варіюються від достатньо легких станів психологічного дискомфорту (дискомфорт невпевненого користувача) до достатньо важких психічних розладів (наприклад, адикцій) і станів гострого неблагополуччя в соціальній сфері. У виключних випадках взаємодія з Інтернетом може навіть спровокувати ситуації, які безпосередньо загрожують життю і здоров'ю людини. Діти вважаються найменш захищеними від негативного впливу Інтернет-простору [1, с. 59].

Російський педагог Д. В. Левченко, оцінюючи ризики й безпеку самореалізації особистості в сучасному інформаційному суспільстві,

досліджує основні сфери життєдіяльності особистості, пов'язані з використанням ІКТ, у тому числі й web-технологій: працю, спілкування, пізнання світу, дозволя [1, с. 38–40].

На нашу думку, насамперед для уникнення помилок у Мережі слід знати деякі поняття, пов'язані з безпекою у всесвітній мережі: *флуд* (від англ. flood – «повінь») – публікація великої кількості одноманітних фраз, повідомлень; *тролінг* – публікація провокаційних повідомлень, мета яких полягає в розпалюванні конфліктів між учасниками будь-якого співтовариства; психологічна маніпуляція, яка базується на публічному приниженні та висміюванні думок опонентів і призводить до їхньої емоційної нестабільності; *спам* (від англ. spam) – примусова розсилка повідомлень рекламного характеру на вашу скриньку електронної пошти, у повідомленнях інтернет-пейджерів, соціальних мережах і взагалі будь-яких інших місцях Мережі. Спамові листи можуть бути «рознощиками зарази», тобто містити файли з вірусами; *флейм* (від англ. flame – «полум'я») – «словесна війна», неочікуване бурхливе обговорення, у ході якого учасники зазвичай забувають про найпершу тему, переходять на особистості й не можуть зупинитися. Флейми виникають спонтанно, розвиваються дуже швидко й закінчуються лише при втручанні модератора або коли всі учасники остаточно втомляться; *офтопик* (інакше «офф» або «офтоп», від англ. off-topic) – повідомлення не за темою (топіку) поточного обговорення чи поштової розсилки, тобто обговорюються питання, які не співпадають із заявленою темою, що знижує ефективність пошуку необхідної інформації в мережі; *хотлінк* (від англ. hotlink) – включення у веб-сторінку файлів-зображень чи інших ресурсів із чужого сервера. У такий спосіб при завантаженні необхідної картинки витрачаються чужі ресурси і трафік [10]. Але ці загрози відносно нешкідливі, порівняно з тими, з якими сьогодні може стикнутися будь-який користувач, у тому числі й дитина.

Сьогодні науковці об'єднують свої зусилля з найбільшими технічними корпораціями у вирішенні питань профілактики небезпеки взаємодії дитини з різноманітними web-технологіями, беручи участь у різноманітних освітніх програмах та видаючи методичні посібники, адресовані батькам, педагогам, працівникам соціальної сфери. Можна назвати кілька вдалих проектів: посібник «Діти в Інтернеті: як навчити безпеці у віртуальному світі», розроблений співробітниками Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України та одним із найбільших інтернет-провайдерів в Україні компанією «Київстар» (2010) [9]; навчально-методичний посібник «Виховання культури користувача Інтернету. Безпека у всесвітній мережі», розроблений співробітниками Інституту інноваційних технологій та змісту освіти МОН України за підтримки програми «Партнерство у навчанні» компанії «Майкрософт Україна» (2011) [8]. Крім цього, з'являється безліч розробок учителів-практиків з питань безпеки у віртуальному світі, які розкривають

проблеми користувачів віртуального простору різного віку [4], проводяться науково-практичні конференції й видаються корисні матеріали на допомогу сучасному педагогу та батькам [1; 11].

На основі вивчених джерел характеристики сучасних web-технологій, пов'язані з ним загрози благополуччю дітей молодшого шкільного віку можна об'єднати в такі групи:

- Інтернет-залежність;
- розходження між реальним «я» і своїм Інтернет-образом;
- доступ до небажаного контенту;
- розкриття конфіденційної інформації в Мережі;
- надмірна зацікавленість індивідуальними та/або мережевими онлайн-іграми;
 - надмірне захоплення азартними мережевими іграми, віртуальними казино (онлайн-гемблінг);
 - кібероніоманія (неконтрольовані покупки в Інтернет-магазинах, без необхідності їх придбання та врахування власних фінансових можливостей, постійна участь в онлайн-аукціонах);
 - кіберкомунікативна залежність (надмірне спілкування у web-чатах, участь у телеконференціях);
 - кіберсексуальна залежність (нездоланний потяг до обговорення сексуальних тем на еротичних web-чатах і телеконференціях, відвідування порнографічних сайтів і заняття кіберсексом);
 - перехід від віртуальних стосунків до реальних (залучення неповнолітніх до сексуальних стосунків; залучення через Інтернет дітей і підлітків до протизаконної діяльності; знайомства через Інтернет з метою пошуку сексуального партнера);
 - секстинг (вид розваг: фотографування себе в роздягнутому вигляді на камеру телефону чи комп'ютера з метою пересилки знімків друзям);
 - нав'язливий веб-серфінг, блукання по Мережі, пошук у віддалених базах даних (відвідування сайтів новин, читання інформації на форумах, блогах, перегляд і прослуховування інформації в різних форматах);
 - відвідування сайтів агресивної (що пропагують ксенофобію, тероризм) і аутоагресивної спрямованості (кіберсуїцид, онлайн-суїцид, суїцидальні домовленості, інформаційні ресурси про застосування засобів для суїциду з описом їх дозування й вірогідності летального результату);
 - адиктивний фанатизм (релігійний, політичний, національний, спортивний, музичний та ін.);
 - пристрасть до роботи з комп'ютером (програмування, хакерство);
 - гаджет-адикція (пристрасть до заволодіння конкретним мобільним обладнанням, приладом, що має вихід у Інтернет: стільниковим телефоном, смартфоном, комунікатором, міні-комп'ютером, КПК і залежність від його використання);

- кібербулінг (форма переслідування дітей і підлітків з використанням цифрових технологій);
- зіткнення з гриферами, Інтернет-хуліганами, що заважають онлайн-гравцям;
- кібергрумінг (входження в довіру дитини з метою використання її в сексуальних цілях);
- виробництво, розповсюдження та зберігання дитячої порнографії;
- шахрайство в Мережі: *Інтернет-шахрайство* (генерування кодів для карток оплати мобільного зв'язку; налаштування безкоштовного використання послуг мобільного оператора; «Читай чужі SMS»; продаж продукту, що не існує (програм, аудіофайлів, товарів, інформації); «Передзвони мені»; фішинг; вішинг; фармінг; зараження комп'ютера шкідливим програмним забезпеченням), *мобільне шахрайство* (за допомогою SMS-повідомлень – перекажіть кошти на рахунок і отримайте вдвічі більше; прохання надіслати гроші; на ваш рахунок помилково перераховані кошти; відмовся від рекламної SMS-розсилки; близька людина потрапила в халепу; за допомогою телефонного зв'язку – блокування номера й перереєстрація SIM-карти; виграш призу; прохання зробити короткий дзвінок з вашого телефону);
- зараження комп'ютера шкідливим програмним забезпеченням [8; 9].

Актуальність проблеми безпеки дітей у віртуальному просторі не викликає жодного сумніву. Ми провели аналіз профілактичних програм, що передбачають формування навичок безпечної поведінки в мережі. Однією з реально дієвих профілактичних програм сьогодні є програма «Онляндія – безпека дітей в Інтернеті» [8], ініційована Коаліцією за безпеку дітей в Інтернеті, що заснована компанією «Майкрософт Україна» у 2008 році в межах програми «Партнерство у навчанні». Членами Коаліції є 27 організацій, серед яких багато неурядових організацій, інститути, низка міністерств і відомств України, компанії, телекомунікаційні та комунікаційні групи, видавництва, громадські діячі. Ця програма передбачає низку заходів, спрямованих на навчання дітей, учителів та батьків правилам безпечного користування Інтернетом. Однією з найважливіших ініціатив Коаліції є програма для шкіл «Безпека дітей в Інтернеті», у межах якої, починаючи з 2008 року, тренери-волонтери провели 2586 тренінгів для близько 64 тисяч дітей та підлітків, а також більше 19 тис. учителів і батьків. Звичайно, така практика вражає, але сьогодні ці проблеми повинні вирішуватися не тільки волонтерами.

Згадані раніше посібники «Діти в Інтернеті: як навчити безпеці у віртуальному світі» [9, с. 27–44, 48] та «Виховання культури користувача Інтернету. Безпека у всесвітній мережі» [8, с. 54–60], містять дуже корисні поради й рекомендації з Інтернет-безпеки для батьків і педагогів: як захистити дитину різного віку (8–10, 11–14, 15–18 років) від небезпек в

Інтернеті; «гарячі» контакти з Інтернет-безпеки; сайти для батьків з онлайн-безпеки; коротка пам'ятка для батьків; відповідальність батьків за безпеку дітей в Інтернеті.

Але ми погоджуємося з координатором «Шкільного сектору» Асоціації RELARN (Росія) О. Ястребцевою, що «проблему безпеки» школярів в Інтернеті можна вирішувати, займаючись не тільки самою безпекою [12]. Коли ми говоримо про безпеку дітей в Інтернеті, безпечне використання web-технологій молодшими школярами маємо на увазі, перш за все, не прямі заборони – установлення «фільтрів» вдома і в школах на певні слова – тероризм, еротика, секс та ін. За допомогою певних блокуючих програм, поширення брошур і листівок «заборонного» характеру, адже всім відомо, що «чим вищий паркан, тим більше бажання узнати, що за ним» [12]. Мова йде про необхідність організованого навчального процесу формування інформаційно-комунікаційної компетентності всіх учасників педагогічного процесу – молодших школярів, батьків, педагогів.

У низці розвинених країн, наприклад, у Фінляндії, ніяких фільтрів у школах на Інтернет або певні web-сайти не ставлять, а рівень інформаційно-комунікаційної культури та інформаційно-комунікаційної грамотності і педагогів, і учнів – дуже високий. Це відбувається тому, що цивілізований освітній процес передбачає включення елементів ІКТ у всі навчальні предмети, а не тільки до шкільної інформатики, що дозволяє разом, усій педагогічній спільноті формувати певний рівень культури підростаючого покоління [12].

Поряд із організацією профілактичних заходів для батьків і дітей щодо безпеки в Інтернет (он-лайн) просторі, у соціальному вихованні школярів можна реалізувати метод проектів із використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Таким чином, використовуючи віртуальні технології в реальній діяльності молодших школярів. Отримуючи консультації від педагогів, вони навчаються грамотно здобувати, обробляти й використовувати різноманітні web-ресурси. В основі методу проектів лежить креативність, уміння орієнтуватися в інформаційному просторі та самостійно конструювати свої знання. Проекти можуть бути дослідницькими, творчими, ролево-ігровими, практико-орієнтованими тощо. Таким чином, учні початкових класів навчаються створенню презентацій, беруть участь у зйомках і монтажі коротких репортажів, колективно створюють фільми. У таких заходах реалізуються важливі напрями соціального виховання – самореалізація дитини, формування її соціальності, побудова зв'язків і відносин з батьками, навчальним закладом, педагогами.

Таким чином, ми дійшли висновку, що держава повинна готувати фахівців у соціальній сфері і сфері освіти, які б могли використовувати набуті знання з безпеки дітей та молоді у віртуальному просторі у своїй професійній діяльності.

Соціальний педагог сьогодні є провідним фахівцем із соціального виховання, спеціалістом із виховної роботи з дітьми та молоддю, що покликаний створювати сприятливі соціальні, навчально-виховні умови для їх розвитку й соціалізації, у тому числі у віртуальному просторі.

Для виконання цього завдання соціальний педагог, перш за все, сам повинен бути компетентним у сфері web-технологій. Тому перед вищими навчальними закладами й закладами післядипломної освіти залишається актуальним питання формування інформаційно-комунікаційної (ІК-) компетентності соціального педагога. А оскільки Постановою Кабінету Міністрів України № 266 від 29 квітня 2015 р. «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» напрям підготовки і спеціальність «Соціальна педагогіка» поглинається спеціальністю 231 Соціальна робота й відноситься до непедагогічної галузі 23 Соціальна робота, а з 2016–2017 навчального року відбувся набір студентів в українські виші за новим переліком спеціальностей, то ми будемо говорити про дві соціономічні спеціальності – «Соціальна педагогіка» і «Соціальна робота».

Тому метою нашого наукового пошуку став аналіз змістового компоненту підготовки соціального педагога/соціального працівника до навчання дітей безпечної поведінки у віртуальному просторі. Після втрати чинності Галузевих стандартів (2003 р.), надання автономності вищим навчальним закладам, виходу наказу Міністерства освіти і науки України № 47 від 26 січня 2015 р. «Про особливості формування навчальних планів на 2015/2016 навчальний рік», а потім поширення листа Міністерства освіти і науки України «Щодо особливостей організації освітнього процесу та формування навчальних планів у 2015/2016 навчальному році», згідно з яким кількість навчальних дисциплін і практик не повинна перевищувати шістнадцяти, а їх обсяг – не менше трьох кредитів, єдність в обсязі й однаковість у назвах дисциплін тепер знайти важко. Це пов'язано з тим, що кожний вищий навчальний заклад, змушений інтегрувати більшість дисциплін на власний розсуд і відповідно називати їх. Ми проаналізували зміст циклу нормативних професійно-орієнтованих дисциплін і практики, які, у свою чергу, поділяються на академічну і професійну підготовку майбутніх соціальних педагогів і соціальних працівників освітнього ступеня «бакалавр». Із дисциплін цього циклу ми визначили такі дисципліни, що стосуються даної проблеми: «Безпека життєдіяльності» (54 год.) («Безпекознавство» (90 год.) «Цивільний захист і працезохоронна діяльність» (150 год.), «Методики соціально-виховної роботи» (90 год.), «Теорія та історія соціального виховання з методикою соціально-виховної роботи» (150 год.), Модуль «Методика соціально-виховної роботи» у курсі «Технології соціальної роботи» (90 год.), «Педагогіка сімейного виховання» (90 год.) «Соціально-педагогічна робота з сім'єю» (270 год.), Модуль «Соціальна робота з сім'єю» у

курсі «Технології соціальної роботи» (180 год.). Проаналізувавши зміст навчальних програм названих дисциплін, ми підбирали та інтегрували тільки ті змістові фрагменти, які були спрямовані на вирішення завдань нашого дослідження. Ми усвідомлюємо, що проведений нами аналіз має орієнтувальний характер, оскільки важко визначити розвивальний потенціал дисципліни або окремого заняття тільки на основі його текстових характеристик. Але викладання курсів «Методики соціально-виховної роботи», «Теорія та історія соціального виховання з методикою соціально-виховної роботи», 18-річний досвід роботи на кафедрі спеціальної освіти і соціальної роботи та 24-річний досвід роботи у Полтавському педагогічному університеті суттєво полегшили аналіз даних дисциплін.

Засвоївши дисципліну «Безпека життєдіяльності» (*тут і далі ми будемо називати першу (похідну) назву навчальної дисципліни*), «майбутні бакалаври (молодші спеціалісти) повинні володіти сукупністю загальнокультурних та професійних компетенцій із питань безпеки життєдіяльності у відповідних напрямках підготовки для вирішення професійних завдань, пов'язаних із гарантуванням збереження життя та здоров'я персоналу об'єктів господарювання в умовах небезпечних і надзвичайних ситуацій» [3, с. 3]. У п. 6 «Методичні вказівки та вимоги до розроблення робочих навчальних програм» типової навчальної програми «Безпека життєдіяльності» вказано, що вона є загальною для всіх напрямів підготовки бакалаврів та молодших спеціалістів. У той самий час, при складанні робочих навчальних програм із дисципліни у ВНЗ повинні бути враховані відмінності і специфіка окремих напрямів підготовки [3, с. 13]. «Під час підготовки робочої навчальної програми змістова частина типової навчальної програми може коригуватися шляхом виключення і скорочення або включення, розширення та конкретизації окремих пунктів і питань відповідно до специфіки напряму підготовки майбутнього фахівця, типових завдань його професійної діяльності в напрямі усунення небезпек» [3, с. 13]. Тому в питанні «Сучасні інформаційні технології та безпека життєдіяльності людини. Особливості впливу інформаційного чинника на здоров'я людини та безпеку суспільства», на нашу думку, необхідно також розглянути безпеку життєдіяльності дитини та технологічні й соціальні ризики, які змушені «споживати» суспільство і кожна окрема особистість.

Як відмічено в типовій програмі «Методики соціально-виховної роботи», «ефективність соціально-виховного процесу обумовлюється узгодженим впливом на формування особистості трьох основних факторів: довкілля, цілеспрямованого впливу всіх виховних інститутів, активної участі самої особистості як суб'єкта даного процесу. Водночас кожний із факторів, виступаючи активним суб'єктом соціального виховання, реалізує в педагогічному процесі свої можливості» [6, с. 185]. Метою курсу є розкриття й оволодіння студентами методиками і методами соціально-

вихованої роботи з дітьми та молоддю в різних соціальних інститутах [6, с. 185]. Для вирішення порушеної нами проблеми ми пропонуємо в темі практичного заняття «Соціальне середовище та його вплив на процес соціального виховання» розглянути питання «Охарактеризувати вплив web-технологій (або віртуального простору) на формування особистості дитини та молодшої людини», у темі «Система соціально-виховної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі питання «Визначити форми взаємодії соціального педагога та батьків» доповнити змістом про можливості сучасних web-технологій (Інтернету, мобільного зв'язку) та висвітлити способи безпечної поведінки дитини у віртуальному просторі, що убезпечать від негативного впливу на її психічне й фізичне здоров'я. Крім цього, доповнити тему питанням «Співробітництво соціального педагога з педагогами різних навчально-виховних закладів, органами місцевої влади, громадськими організаціями з питань соціального виховання», де можна також представити загальні методичні рекомендації для вчителів та інших фахівців із формування в дітей (молодших школярів) компетенцій грамотного й безпечного використання Інтернет-ресурсів.

Навчальна дисципліна «Педагогіка сімейного виховання» орієнтована на забезпечення студентів знаннями про специфіку сімейного виховання; роль батьків та інших членів сім'ї у формуванні особистості дитини; особливості статевої ідентифікації хлопчиків і дівчат, урахування цього фактору в сімейному вихованні; методи педагогічного впливу на батьків та доцільність їх використання [6, с. 194]. Тому «головна мета курсу – розкрити сучасні наукові уявлення про доцільні шляхи й засоби сімейного виховання дітей, сформувані у студентів певні вміння та навички консультування батьків із питань сімейної педагогіки» [6, с. 194]. Вважаємо важливим доповнити питання «Соціальна сутність сім'ї» з теми «Специфіка сучасного сімейного виховання» розкриттям сутності дозвілєвої функції сім'ї (можна як завдання самостійної роботи). Крім цього, у темі практичного заняття «Взаємодія соціального педагога, школи та сім'ї у вирішенні проблем вихованості особистості» додати питання «Використання інноваційних форм і методів роботи соціального педагога із сім'єю» (можливості й форми використання web-технологій із метою налагодження соціально-педагогічного партнерства сім'ї і школи).

Такі доповнення у змістовому компоненті підготовки майбутнього соціального педагога/соціального працівника значно розширять знання студентів з означеної у статті проблеми.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Прийшов час вирішувати завдання формування інформаційно-комунікаційної компетентності вчителів, цифрової грамотності молодших школярів, інформаційно-комунікаційної культури батьків. Самі вони не з'являться. Навчально-виховним закладам потрібні педагоги, готові до обміну знань і

навичок. Педагогам – знання й уміння з виховання цифрової і медіакультури. Батькам – кваліфіковані консультації. Державі й суспільству – грамотне підростаюче покоління, що вміє безпечно діяти і жити в цифровому суспільстві.

Саме тому на кафедрі спеціальної освіти і соціальної роботи Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка розробляється методична система формування інформаційно-комунікаційних компетентностей фахівців соціономічних спеціальностей (майбутнього соціального педагога і соціального працівника), яка є метою подальших наших наукових розвідок і буде представлена в наступних публікаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баева, И. А., Вихристюк, О. В., Гаязова, Л. А. (науч. ред.) (2013). *Безопасность образовательной среды: психологическая оценка и сопровождение*. Москва: МГППУ (Baeva, I. A., Vykhrystiuk, O. V., Haiazova, L. A. (Eds.) (2013). *Safety of the educational environment: psychological assessment and support*. Moscow: MSPPU.).
2. Зав'ялець, Ю. А. (2015). *Web-технології та web-дизайн*. Чернівці (Zavialets, Yu. A. (2015). *Web-technologies and web-design*. Chernivtsi).
3. Запорожець, О. І., Садковий, В. П., Михайлюк, В. О. та ін. (2011). *Безпека життєдіяльності*. Київ (Zaporozhets, O. I., Sadkovyi, V. P., Mikhailiuk, V. O. and others (2011). *Life Safety*. Kyiv).
4. Зіневич, В. В. (2011). *Безпека у віртуальному світі*. Сарни (Zinevych, V. V. (2011). *Security in the virtual world*. Sarny).
5. Иванов, А. В. (2011). *Педагогика среды*. Москва: АПКППРО (Ivanov, A. V. (2011). *Pedagogy of the environment*. Moscow: APKPPRO).
6. Капська, А. Й. (Ред.) (2012). *Соціальна педагогіка*. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова (Kapska, A. Y. (Ed.) (2012). *Social pedagogy*. Kyiv: M. P. Dragomanov NPU).
7. Кільченко, А. В., Поповський, О. І., Тебенко, О-р. В., Тебенко, О-й. В., Матросова, Н. М. (2014). *Базові поняття і терміни веб-технологій*. Київ: ІІТЗН НАПН України. Режим доступу: http://lib.iitta.gov.ua/6472/1/БАЗОВІ_ПОНЯТТЯ.pdf (Kilchenko, A. V., Popovskiy, O. I., Tebenko, O-r. V., Tebenko, O-y. V., Matrosova, N. M. (2014). *Basic concepts and terms of web technologies*. Kyiv: IITZN NAP Ukraine. Retrieved from: http://lib.iitta.gov.ua/6472/1/БАЗОВІ_ПОНЯТТЯ.pdf).
8. Кочарян, А. Б., Гущина, Н. І. (2011). *Виховання культури користувача Інтернету. Безпека у всесвітній мережі*. Київ (Kocharian, A. B., Hushchina, N. I. (2011). *Educating the Internet user's culture. Security in the World Wide Web*. Kyiv).
9. Литовченко, І. В., Максименко, С. Д., Болтівець, С. І. та ін. (2010). *Діти в Інтернеті: як навчити безпеці у віртуальному світі*. Київ: Вид-во ТОВ «Видавничий будинок "Аванпост-Прим"» (Lytovchenko, I. V., Maksymenko, S. D., Boltivets, S. I. and others (2010). *Children on the Internet: How to teach security in the virtual world*. Kyiv: «View of Publisher House "Avangpost-Prim" Ltd.»).
10. Сетевое общение. Этика сетевого общения. *Voprosut: познавательный журнал*. Режим доступу: <http://voprosut.ru/setevoe-obshhenie-etika-setevogo-obshheniya> (Network communication. Ethics of network communication. *Voprosut: Cognitive Magazine*. Retrieved from: <http://voprosut.ru/setevoe-obshhenie-etika-setevogo-obshheniya>).

11. Чала, М. С., Частаков, А. В., Литвиненко, О. В. (2014). *Безпека дітей в Інтернеті: попередження, освіта, взаємодія*. Кіровоград. Режим доступу: <http://konf.koippo.kr.ua/blogs/index.php/blog2/> (Chala, M. S., Chastakov, A. V., Lytvynenko, O. V. (2014). *Child Safety on the Internet: Prevention, Education, Interaction*. Kirovohrad. Retrieved from: <http://konf.koippo.kr.ua/blogs/index.php/blog2/>).
12. Ястребцева, Е. (2010). Нельзя решать «проблему безопасности», занимаясь только самой безопасностью. Режим доступа: <http://ertyyu.wordpress.com/2010/01/25/> (Yastrebtseva, E. (2010). One cannot solve the “security problem”, engaging only in safety. Retrieved from: <http://ertyyu.wordpress.com/2010/01/25/>).
13. Miller, P. (2005). Thinking About This Web 2.0 Thing. *Thinking About the Future*. Retrieved from: http://paulmiller.typepad.com/thinking_about_the_future/2005/08/thinking_about_.html
14. Richardson, W. (2010). *Blogs, Wikis, Podcasts, and Other Powerful Web Tools for Classroom 3rd*. Thousand Oaks: Corwin Press.
15. The European Network of Health Promoting Schools. (2005). Tripartite Project BO3/EC/KEC-EUR/HPS-3. *Technical Secretariat WHO Regional Office for Europe*. Copenhagen, Denmark.
16. Vangie Beal. *Nova Scotia Girl*. Retrieved from: <https://novascotiagirl.wordpress.com/about/>
17. Ward, R., Moule, P., Lockyer, L. (2009). Adoption of web 2.0 technologies in education for health professionals in the UK: Where are we and why? *Electronic Journal of e-Learning*, 7 (2), 165–172.
18. Web 2.0. *Wikipedia: the free encyclopedia*. Retrieved from: https://en.wikipedia.org/wiki/Web_2.0

РЕЗЮМЕ

Березан Валентина. Подготовка студентов социномических специальностей к формированию у младших школьников компетенций грамотного и безопасного использования Web-технологий.

Цель статьи – проанализировать значение Web-технологий в сферах социального пространства (позитивные и негативные тенденции), предложить вариант подготовки будущих социального педагога и социального работника, компетентных в сфере информационно-коммуникационных технологий, на основе анализа образовательных программ подготовки данных специалистов. Статья содержит исследование теоретических и методических аспектов подготовки специалистов социномических специальностей к работе с младшими школьниками и их родителями по вопросам грамотного и безопасного использования ресурсов виртуального пространства. Она раскрывает положительные тенденции Web-технологий. Раскрывает понятия, связанные с безопасностью во всемирной сети. В публикации приводится перечень Интернет-угроз для детей. Обосновывается необходимость анализа содержательного компонента в цикле дисциплин профессиональной и практической подготовки студентов специальностей «Социальная педагогика» и «Социальная работа» и дополнения содержания, форм и методов подготовки будущего специалиста в виде специальных тем, вопросов и заданий в учебных дисциплинах данного цикла.

Ключевые слова: Web-технологии, социальное воспитание, социальная самореализация ученика, риски и безопасность самореализации личности в современном информационном обществе, содержательный компонент подготовки будущих социального педагога и социального работника.

SUMMARY

Berezan Valentyna. Training students of social specialties for the formation of competent and safe use of web-technologies by junior pupils.

The purpose of the article is to analyze the importance of Web-technologies in the spheres of social space (positive and negative tendencies), to offer a variant of competent in the field of information and communication technologies future social pedagogue and social worker training on the basis of analysis of educational programs of training specialists.

The article contains a study of theoretical and methodological aspects of training of the future specialists of social specialties for work with junior schoolchildren and their parents regarding the competent and safe use of resources of the virtual space.

The author describes the concept, outlines a brief history, reveals the positive trends of Web-technologies (use of Web-browsers, Web-sites, IM – instant messaging, IRC – Internet chats, voice chats, video conferencing, social networks). The article covers concepts related to security in the World Wide Web (flooding, trolling, spamming, flaming, off-topic, hotlink). The publication provides a list of Internet threats to children.

The researcher explains the combined efforts of scientists with the largest technical corporations in addressing the issues of preventing the risk of interaction between the child and various web-technologies. These are such projects as the manual “Children on the Internet: how to teach security in the virtual world”, developed by the employees of the Institute of Psychology named after G. S. Kostiuk of NAPS of Ukraine and one of the largest Internet providers in Ukraine the “Kyivstar Company”; educational and methodological manual “Educating the culture of the user of the Internet. Security in the World Wide Web”, developed by the staff of the Institute of Innovative Technologies and the Content of Education of the Ministry of Education and Science of Ukraine with the support of the Partnership in Training program of company “Microsoft Ukraine”.

The author justifies the necessity of the analysis of the content component in the cycle of professional and practical training of students of the specialties “Social pedagogy” and “Social work” and supplementing the content, forms and methods of training the future specialist in the form of special topics, and tasks in the disciplines of the given cycle is substantiated.

Key words: Web-technologies, social education, pupil’s social self-realization, risks and safety of self-realization of the individual in the modern information society, content component of the preparation of the future social teacher and social worker.

УДК 378.091.212:811.111’246.1]:664

Ганна Бойко

Київський національний лінгвістичний університет

ORCID ID 0000-0001-9343-6601

DOI 10.24139/2312-5993/2017.10/173-184

ЦІЛІ І ЗМІСТ ФОРМУВАННЯ В МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОМУ МОНОЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ

У статті проаналізовано сучасні підходи до визначення цілей і змісту навчання англійської мови для професійного спілкування. Конкретизовано зміст формування англійської компетентності у професійно орієнтованому монологічному мовленні в майбутніх фахівців з харчових технологій та інженерії на